

KMETOVALEC.

Ilustrovan gospodarski list.

Uradno glasilo

C. kr. kmetijske družbe za vojvodino kranjsko.

»Kmetovalec« izhaja 15. in zadnji dan v mesecu ter stane 4 K, za gg. učitelje in ljudske knjižnice pa le 2 K na leto. — Udje c. kr. kmetijske družbe kranjske dobivajo list brezplačno.

Inserati (oznanila) se zaračunajo po nastopni ceni: Inserat na vsi strani 90 K, na $\frac{1}{2}$ strani 60 K, na $\frac{1}{3}$ strani 30 K, na $\frac{1}{4}$ strani 15 K in na $\frac{1}{12}$ strani 8 K. Pri večjih naročilih rabat. Družabnikom 20 % popusta. Vsaka vrsta v »Malih naznanilih« stane 30 h.

Vsa pisma, naročila in reklamacije je pošiljati c. kr. kmetijski družbi v Ljubljani, Turjaški trg št. 3.

Ponatisi iz »Kmetovalca« so dovoljeni le tedaj, če se navede vir.

Št. 4. V Ljubljani, 28. februarja 1915. Letnik XXXII.

Obseg: Naznanilo družbenikom. — Prisilno spomladansko obdelovanje. — Meso poceni — Sadite zgodnji krompir! — Kaj je prešnavljanje v živalskem telesu? — Vprašanja in odgovori. — Kmetijske novice. — Družbene vesti. — Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske. — Inserati.

Modra galica,

ki jo je c. kr. kmetijska družba že davno kupila ter plačala, a je še ni prejela, ker jo je vojaška oblast zaplenila, **je sedaj oproščena**, jo družba torej dobi in bo sprejeta naročila zvršila po cenah, ki so objavljene v »Kmetovalcu«. Ker manjka vagonov, ne morejo trrdke modre galice hitro odposiljati, prisiljene bodo morda se posluževati odprtih vagonov, zato ne prevzamejo nobene odgovornosti. V tem slučaju **tudi naša družba napram svojim odjemalcem ne prevzame nobene odgovornosti**. — Kupljena galica je že **vsa razprodana**, druge ni več dobiti in zato družba **ne sprejema več naročil**.

Kalijeva umetna gnojila

se zopet smejo iz Nemčije uvažati v Avstrijo, zato bo imela naša družba kalijevo sol in kajnit redno v zalogi.

Močna krmila

so za našo požlahtnjeno živino neobhodno potrebna, ker ne izhaja več pri sami slami in samem senu. Sedaj stanejo otrobi na dunajski žitni borzi že 31—32 K za 100 kg in ječmenovi celo 37 K. Domačih otrobov ni skoraj nič več in otrobi iz umetnih mlinov so zaradi predpisanega ostrega premlevanja skoraj čisto prazni, malovredni in jih takorekoč ni več šteti med močna krmila. Oljnate tropine (lanenih ni nič dobiti, pač pa malo orehovitih in več sezamovitih) so trikrat toliko vredne kot dobri otrobi in imajo danes še primerno ceno. Družba ima oljnate tropine še v zalogi, ki bodo pa v nekterih tednih gotovo pošle. Opozarjamo na spis o oljnatih tropinah v 1. št. letošnjega »Kmetovalca«.

Paša v gozdih

bo letos veliko zalegla in je kmetijska družba storila korake, da se regulirana paša v cesarskih gozdih letos ne omejuje na določen čas in določeno število glav pašne živine.

Odiranje po mlinarjih,

ki za mletev preveč računajo ali prevelike merice jemljejo, je postalo neznosno. Občine naj mlinarjem predpišejo zadostno plačilo, česar se seveda ni treba držati mlinarjem, a občine naj tiste mlinarje, ki se

pravične merice ne drže, ovadijo sodiščem po novi cesarski naredbi z dne 12. oktobra 1914., ki se tiče oderuštva. Ta naredba je silno stroga in raztegljiva in bo vsak odirajoč mlinar gotovo kaznovan. Kmetijska družba se je obrnila na ministrsko predsedništvo, na trgovsko in kmetijsko ministrstvo s prošnjo, da se potom cesarske naredbe takoj izda **mlinarski red**, ki naj med drugim **določa najvišje dopustno plačilo, oziroma merico za mletev.**)

Ne odprodajajte vprežnih volov,

ne pustite se omamiti po visokih cenah, ki bodo še dolgo veljale, drugače ne bo omogočeno spomladansko obdelovanje, ki je pod visoko kaznijo predpisano po ministrski naredbi, ki je objavljena v današnji številki »Kmetovalca«.

Za vojno nesposobne vojaške konje,

ki so namenjeni kmetovalcem, so se družbi doslej dvakrat ponudili. Glede prve ponudbe, glasom ktere bi bilo take konje prevzeti v Gorici, 17. decembra l. l., smo že poročali, da so bili ponudeni konji za naše razmere popolnoma zanič. Drugič je bila družba telegrafično pozvana take konje prevzeti 14. t. m. v Brucku n. L.; družbenemu zastopniku, ki je tjakaj prišel, se je povedalo, da tamkaj o kakli oddaji konj ničesar ne vedo in bi bila oddaja sploh nemogoča, ker v tamkajšnjih marodnih hlevih razsajata hudi kugi, in sicer smrkavost in prsna kuga.

Živinozdravniško pomoč

je sedaj na Kranjskem silno težko dobiti, kajti k vojakom je poklicanih iz Kranjskega 17 živinozdravnikov, malo število ostalih ima pa uradnega posla čez glavo. Kmetijska družba je poskrbela, da v družbeni podkovski šoli in živinozdravnici v Ljubljani, na Poljanski cesti, nasproti nove domobranske vojašnice

posluje vsak dan živinozdravnik dopoldne od poldesete do poldvanajste ure,

in sicer eden najboljših živinozdravnikov gosp. *Mihael Knaflič*, c. kr. štabni živinozdravnik v p. Če bo imenovani gosp. štabni živinozdravnik kdaj zadržan priti ordinirati, naj nihče ne dela kmet. družbe odgovorne.

*) Medtem je izšel cesarski ukaz z dne 24. februarja t. l., ki v § 20. izreče, da **meljarino določuje politična deželna oblast.**

Prisilno spomladansko obdelovanje.

Naredba kmetijskega ministrstva v dogovoru z notranjim ministrstvom z dne 15. februarja 1915, ki se tiče

ugotovitve spomladanskega obdelovanja njiv v l. 1915.

Na podlagi cesarske naredbe z dne 5. avg. 1914 in z dne 10. oktobra 1914, se v popolnitev ministrskih naredb z dne 5. avgusta 1914 in z dne 25. septembra 1914 glede ugotovitve obdelovanja njiv za letošnjo spomladansko setev takole ukazuje.

§ 1.

Vsak zemljiški posestnik je dolžan vse svoje njive spomladi obdelati v kolikor niso z ozimino zasejane.*)

§ 2.

Zetvene komisije imajo skrbeti, da se spomladansko obdelovanje to leto pravočasno in popolno izvrši. V to svrhu imajo žetvene komisije zlasti te naloge:

1. Poiskati vsa neobdelana zemljišča in od teh zlasti tiste, katerih lastniki ali gospodarji so odpoklicani k vojakom, ali ki vsled po vojski povzročenih ovir potrebujejo pomoči.

2. Sestavo določenega načrta za obdelovanje in posetev vseh tistih njiv, pri katerih je potrebna pomoč.

3. Skrbeti, da nobeno zemljišče, ki je sposobno za spomladansko obdelovanje, ne ostane neobdelano.

4. Razdeliti in odkazati delavce, vprežno živino ter kmetijsko orodje v zmislu §§ 3. in 7. ministrske naredbe z dne 5. avgusta 1914 in staviti predloge okrajnim glavarstvom po § 6. odst. 2. te naredbe na

*) Besedilo tega § ni dovolj jasno, kajti večletnih dobrih deteljijš pač ne gre podorati. Ured.

podlagi vsebine člena I. ministrske naredbe z dne 25. septembra 1914.

5. Nasvetovati posestnikom, kaj naj sejejo ali sadijo in kako ter kje naj dobe semena in gnojila.

6. Naznaniti občini tista posestva, ki jih njih lastniki ali gospodarji ne morejo pravočasno obdelati, ker so odpoklicani v vojake, ali ker niso vsled iz vojnih razmer nastalih ovir sami v stanu ono poskrbeti, kar vsebuje ta točki 4. in 5.

7. Poročanje na okrajno glavarstvo o onih pojavih, za ktere je želeli posebnih odredb vlade.

§ 3.

V §. 2. točki 6. omenjena zemljišča ima obdelati občina. Občina je upravičena zahtevati poravnavo tozadevnih stroškov iz donosa od nje obdelanega zemljišča.

§ 4.

Gozdarsko tehniški organi politične uprave in v tistih deželah, kjer se vrše agrarske operacije, so tudi organi agrarne oblasti zavezani sodelovati z okrajnimi glavarstvi pri nadziranju po § 9., naredbe z dne 5. avgusta 1914, in podpirati žetvene komisije pri nalogah, ki so jim izročene.

§ 5.

Kdor se ne pokori v § 1. te naredbe izrečeni določbi bo od okrajnega glavarstva kaznovan z denarno globo do 1000 kron ali z zaporom do enega meseca.

§ 6.

Ta naredba postane veljavna z dnevom razglasitve.

Heinold l. r.

Zenker l. r.

Meso poceni!

(Reja kuncev.)

Posledica vojnih časov je, da se zaloge živil vedno bolj krčijo in da nastaja draginja, in sicer zato, ker se v tem času v državo ne uvaža nobenih živil, ter je torej država navezana na to, da se sama prehrani. Navadno so poskočile cene vsem živilom in meso se je zlasti v zadnjem času precej podražilo. Kje naj dobi meso tudi oni, ki drage govedine, svinjine itd. ne more kupovati? Kunci ali domači zajci so oni, ki nam dajejo cenejšega mesa. Kdor le ima vsaj eno glavo živine bi lahko redil kunce, ker je njih reja zelo enostavna, zahteva malo brige in dela ter ravnotako malo posebne krme. Kunci se lahko prekrmi v hlevih z onim senom in odpadki drugih krmil, ki jih razmeče živina. Ti bi šli sicer v nič, kdor pa redi kunce ima v njih žival, ki mu izkoristi tudi to. Vsak bajtar, vsak delavec in čuvaj ob železniški progi ima kravo ali vsaj kozo, ki zmeče iz jasi toliko krme, da je iste za rejo enega zaroda kuncev dovolj, in kunci so s hrano kmalu zadovoljni. Seveda še s toliko večjo lehkoto in pridom redi kunce posestnik, ki ima več živine. V bližini mest bi se reja kuncev pa še bolj izplačala, kajti v tem primeru dotičnik ne redi kuncev le za lastno mizo, ampak tudi za prodaj. Kdor redi kunce si na lahek način prisluži nekaj kron, kajti pri nas se ljudje ne upirajo uživanju mesa kuncev, celo pa bo v teh časih gotovo tako blago kaj lahko spraviti v denar.

Kunec je več vrst, posebno pa so pri nas poleg navadnih poznani tudi belgijski orjak (glej podoba 14.) Dorasel belgijski orjak tehta $4\frac{1}{2}$ do $5\frac{1}{2}$ kg in tudi več. Najboljši kunci za rejo pa so oni, ki so nastali po križanju belgijskega kunca samca s samico neke vrste kuncev srebrnosive barve. V teh resnih časih pa je vrsta manj važna, ampak bo vsakdo redil kunce one vrste, ki jih najlaže dobi. Belgijske kunce odaja kmetijska šola na Grmu (pošta Novomesto) po zmernih cenah. S pravilno rejo dosežemo dovolj dobrega in zdravega zaroda. Ena samica da tolik zarod, da ima človek lahko skoraj vsako nedeljo ceneno pečenko na mizi. Povprečno tehta za zakol zrel kunec najmanj 3, a tudi 5 kg.

Kakor je tudi reja kuncev enostavna, je vendar treba nekakega reda. Pri ti priliki ne bomo opisovali kakšna naj bi bila pravilna in idealna reja, marveč le kako naj bo sedanjemu času primerno, ko vlada precej občutljivo pomanjkanje delavcev. Sedaj si pač smemo odpustiti, če naša reja ne bo povsem taka, kot naj bi bila v rednih razmerah, kajti gre se nam le za to, da na lahek način, kar mimogrede brez posebne brige produciramo cenenejšega mesa bodisi zase ali za prodaj.

Hleva ne kaže posebej napravljati za te živali, marveč naj bodo v hlevu pri drugi živini. Da preveč ne kopljejo v zemljo, je postaviti primeren zaboj na miren prostor v hlevu. Zaboj naj bo kakik 75 cm dolg, 50 cm širok, ravno toliko visok in brez dna. Postavi se ga narobe, t. j. tako, da je oni del, kjer ni nobenih desk — pri tleh. Spredaj pri tleh se izžaga primerno odprtino, da morejo živali notri in vnn. Seveda mora biti po tleh nastlano. Ponesnaženo steljo odpravimo vsak teden vsaj dvakrat in to na ta način, da zaboj

dvignemo in ker nima dna, to delo izlahka opravimo. Veliko bolj nepripravno bi bilo, če bi odkriti del bil navzgor, da bi torej zaboj imel dno. Tedaj bi nesnago iz dna veliko težje odpravili. Na snago pa moramo paziti, ker živali lahko hitro obole, kajti podvržene so mnogim beleznam.

Samce je ločiti od samic, ker so preognjevit in samice venomer nadlegujejo, kar reji v mnogih ozirih škoduje. Skupaj jih damo le tedaj, kadar hočemo, da je samica oplojena.

Oplojena samica da v 4 tednih do 4 tednih in 4 dneh po 6 do 10 mladih. Če hočemo, da se bodo mladiči dobro razvijali in postali krepki, jih moramo pustiti sesati vsaj 6 do 8 tednov. Od oploditve pa do odstavljena mladičev pretečejo torej približno 3 meseci. Tako vemo, da starko lahko pustimo na leto kvečjemu štirikrat oploditi (vsak četrti mesec.) Iz tega razloga je tedaj razvidno, zakaj ne smemo pustiti samca prostega, če hočemo dobrih uspehov. Prezgodaj oplojena starka mladičem ne bi mogla dajati dovolj mleka. Če jo pustimo večkrat oploditi, dobimo sicer več mladičev, toda ti so slabotnejši, ker dovolj dolgo ne sesajo in je tudi večja možnost, da poginejo, ali pa da se vsaj ne razvijajo tako, kakor bi bilo želeli.

Za plemenitev sposoben samec mora biti najmanj eno leto star, samice pa so najspodobnejše od šestega meseca naprej. Prestare samice niso za pleme, ampak za v lonec! En samec zadostuje za 10 do 20 samic in kjer je več ljudi v enem kraju, ki se z rejo kuncev pečajo, je pač najbolje, da ima le eden toliko samec, kolikor jih je potreba primerne števila samic celega kraja, in naj bi drugi samice k oplemenitvi tjakaj donašali ter bi za to dajali primerno odškodnino. Pri tej pri-

liki bodi poudarjeno, da na spolnih delih oboleli samci niso sposobni za plemenitev vsaj tako dolgo ne, dokler traja bolezen, največkrat pa sploh niso več dobri.

Najprimernejši čas za začetek reje so meseci januar, februar in marec.

Samica si začne delati gnezdo kakih šest dni prej kot ima dobiti mlade. Napravi ga iz slame, sena in dlake, ki si jo populi po trebuhu. Zaboj, v katerem se ima vse to zgoditi, je treba obdržati skrajno snažen. Starka mora po porodu dobivati nekaj časa poleg navadne krme tudi nekaj mleka, v katerem je po možnosti namočen tudi kruh in pa vsaj vsak dan enkrat sveže, ne premrzle vode. Vsako vznemirjanje je zelo škodljivo. Zato ne pazimo le, da ni psov, mačk ali roparskih živali blizu, ampak tudi otroci ne smejo k gnezdju, kjer bi v svoji radovednosti in ljubezni do mladih živalic več škodovali nego koristili. Mladiči pridejo slepi na svet in izpregledajo šele deveti dan. Ko so stari tri tedne, že zapuste gnezdo in se hranijo tako kakor odrasle živali. Zelo koristno je, da jih pustimo poleg tega tudi še šest do osem tednov sesati in starke seveda v tem času ne pustimo k oplemenitvi. V osmem ali desetem tednu mladiči prvič premenijo kožušček. Ko dosežejo mladiči starost štirih mesecev, je ločiti po spolu one, ki jih hočemo obdržati za pleme, druge pa se do tega časa odebeli in pobije, oziroma proda za uživanje, kajti ti so v štirih mesecih popolnoma

Podoba 14.

sposobni za to in dajo takrat največ haska.

V hrani niso izbirčni. Jedo po tleh raztreseno mrvo in deteljo, krompirjeve olupke, korenje, peso, repo, pesno, repno in zeljno listje, solato, kakortudi listje zelenečega drevja. Glavna krma sta seveda mrva in detelja. Kadar jim spomladi pokladamo veliko zelene krme, radi dobijo drisko, če je prehod od suhe krme na zeleno prehiter, zato jih je privaditi na zeleno krmo na ta način, da se pomalem in stopnjevaje takrat nalašč primeša med suho krmo nekaj zelene. Vode v času zelenega krmljenja ne potrebujejo, ker je dobe v zeleni krmi dovolj. Mokra detelja jim škoduje ravnotako, kakor drugim domačim živalim. Škodljivo je tudi listje in stebila rastlin čebulnic, trobelike ali mišjaka, pasje smrti, rdečega naprstnika, norice, hvojke ali mlečnega drenika, pasjega zelišča ali kozje potice, zlatice, kakortudi krompirjevica ter listi od črešnje in sliv.

Kdor hoče kunce, preden jih pobije ali proda, še posebej opitati, mora začeti s pitanjem štiri do šest tednov preje, preden naj služi žival kot človeška hrana. Poleg obilnejše navadne krme se jim daje tedaj kuhanega graha ali fižola, krompirja in tudi žitnega zdroba, zlasti ovsenega. Dobro se obnesejo tudi vsakovrstne oljnate tropine in mleko.

V slučaju, da se med kuncu pojavi kaka bolezen, je obbolele živali takoj ločiti od zdravih.

Kako pa se usmrti kunca? Prime se ga za ušesi in udari z roko ali krepelcem za tilnik, nato se ga dene med kolena in se ga zabode med prednjima nogama v prsi ter se čaka, da kri odteče.

Preden ga oderemo, ga tudi očistimo drobovja. Kunce oderamo na meh. Meh se potem obrne tako, da je dlaka navznotraj. Sušiti ga pa ne smemo za pečjo, ker je potem manj vreden. Večkrat ga je dobro otrkati, da se ne zaredijo molji v njem. V varstvo pred molji služi dobro, ako se obesi v meh nekoliko v časiški papir zavitega naftalina, ki ga je dobiti v vsaki lekarni in drogeriji.

Očiščen kunec se lahko kuha, praži in peče, ali pa se ga pripravi na način kot divjačino. J.

Sadite zgodnji krompir!

Ce je zgodnji krompir kot sočivje že odnekaj velikega pomena, zlasti v bližini večjih mest, je letos dolžnost vsakega posestnika še tako majhnega vrta, da si ga nasadi, kajti brezdvomno je, da bo v poletnem času veliko pomanjkanje tega važnega živila.

Samoobsebi umevno se da zgodnji krompir pridelovati tudi na polju in je letos zlasti priporočljivo, da se saditve zgodnjega krompirja tudi kmetje poprimajo v večji množini, ker bo imel gotovo zelo dobro ceno.

Povsod, kjer je zemlja za krompir pripravna, dobro obdelana in lega nekoliko proti mrzlim severnim in vzhodnim vetrovom zavarovana, se da zgodnji krompir pridelovati z dobrim uspehom.

Zemlja bodi dobro zagnojena, kajti zgodnji krompir se mora hitreje razvijati kot pozni in mora imeti na razpolago večje množine redilnih snovi. Zato ne smemo pri zgodnjem krompirju štediti z gnojem.

Najbolje je seveda, da se zemlja močno s hlevskim gnojem pognoji že predpridelku. Če se to ni zgodilo, se priporoča zagnojiti zgodnjemu krompirju zlasti z dobrim, preležanim kompostom. Čim bolj močno se s tem pognoji, tem boljši bode uspeh.

Tudi nekoliko Tomasove žlindre in kalijske soli bomo z uspehom pridejali. Kdor gnoji samo z umetnim gnojilom, temu se priporoča zlasti perugvano, in sicer na kvadratni meter kakih 100 g.

Važno je vprašanje, kakšno vrsto je saditi. Sort zgodnjega krompirja je veliko, ampak dobrih vrst je le malo. Najzgodnejši in najbolj razširjen je „šesttedenski“ krompir. Ker pa razmeroma malo rodi in daje v najboljšem slučaju le 5- do 6 kraten pridelek, ni za pridelovanje v velikem priporočljiv. „Cesarska krona“ je znana vrsta, ki dobro in precej stanovito rodi. Rase močno in daje v ugodnih slučajih 15- do 20 kratni pridelek. Poleg tega se da dobro siliti in ni občutljiv proti spomladnim mrazom „rana (zgodnja) roža“ je sicer že 40 let stara vrsta, ampak še vedno ena najboljših. Čeprav ni njen okus tako dober kot pri drugih sortah, je pa njena rodovitnost najbolj sigurna.

Od raznih drugih najzgodnejših vrst je še omeniti: Cvikavski krompir, dalje krompirje: Triumf, Thuringia, Biser iz Erfurta itd.

Tu imenovane sorte krompirja so nemškega izvora.

Pa tudi na Češkem je pridelovanje zgodnjega krompirja zelo razširjeno in so tam priljubljene tudi mnoge domače vrste, na pr. Vanjkova*) špecialiteta rogljički (kifelčki) „non plus ultra“, Vanjkov julijski (červencový) krompir, dalje: ministr krajan Prášek, Viktorky, Jánovky (Ivanovke od sv. Janeza Krstnika, ker takrat zore) itd. Za silenje priporočajo od tujih vrst zlasti: Biser iz Erfurta, Triumf in Cesarska krona.

Kdor hoče pridelati posebno zgoden krompir, kar se zelo dobro izplača, ta naj ga pred saditvijo sili ali kali.

V to svrhu izberemo zdrave, srednje velike gomolje in jih vložimo cele, nerazrezane v nizke, 5 do 10 cm globoke zabojčke na tenko plast žaganja, šote, vlažnega (a ne mokrega!) peska ali komposta tako, da gleda najlepše oko navzgor.

Najboljše so za to gomolji, ki ne presegajo velikosti kurjega jajca in ki so bili spravljani v hladni kleti, tako da so brez klic. Če imajo daljše klice kot par centimetrov, jih je treba prej odlomiti.

Zabojčke postavimo na zmerno gorak kraj, n. pr. v hlev, ali zmerno gorko sobo, v bližino okna, da imajo svetlobo. V temnem in pregorkem prostoru postanejo poganjki tenki in dolgi, kar ni prav.

Da svetel prostor bolj izkoristimo, napravimo zabojčkom noge in jih zložimo potem skupaj, to je enega vrh drugega, ampak tako, da je vmes vsaj 16—20 cm presledka zaradi svetlobe.

Če vložimo na ta način gomolje v zabojčke sredi ali koncem februarja, jih lahko že koncem marca, ali — če je vreme premrzlo — začetkom aprila sadimo na prosto.

Posaditi jih je treba toliko globoko, da stoji vršiček klice, ki ima v tem času razvitih že nekaj lističev, tik ob površini zemlje.

Ta saditev je seveda bolj zamudna kot saditev nekaljenega krompirja, ampak gre vendar dosti hitro od rok. Če je vreme ugodno, rase poganjek kmalo naprej.

Če grozi spomladni mraz, je treba zemljo toliko prisuti, da je poganjek nekoliko pod zemljo.

Če nastopi po mrazu suho vreme, potem ni treba zemlje odgrinjati, ker poganjek sam kmalu vun pririne.

*) Tvrdka: Jindřich Vaněk, Praga II., Václavské náměstí, „u zlaté husy“.

Če pa je po mrazu vreme deževno, je treba zemljo zopet nekoliko odgrniti, ker bi sicer lahko klica pod njo segnila, zlasti če je bolj globoko zasuta in če je zemlja bolj težka.

S saditvijo kaljenega krompirja ni dobro dolgo čakati. Najbolje je, da se prične že koncem meseca marca, kakor hitro se zemlja usuši od zimske vlage.

Mnogi mislijo tudi, da je krompir bolje saditi globoko, da je bolj na gorkem. Ravno nasprotno je prav. Zemlja se spomladi segreva od zgoraj doli in krompir rase tem hitreje, čim prej prerase čima zemljo. Zadostuje tedaj, da je le nekaj centimetrov pod zemljo. Pozni mraz mu tudi ne more škoditi, ker ne gre dosti nad 1 cm v zemljo.

Oddaljenost, v kateri naj se krompir sadi, je različna. Sorte s slabotno cimo se sadijo bolj na gosto kot vrste, ki imajo močno cimo. Šesttedenski krompir napravi n. pr. slabotno cimo, zato zadostuje, če ga sadimo v 45 cm oddaljenih vrstah 40 cm narazen. Krompir Thuringia in Biser iz Erfurta se sadita v vrstah oddaljenih 50 cm, 45 cm narazen. Vrsti Zgodnja roža in Cesarska krona imajo še močnejšo cimo in zato se sade v 55 cm oddaljenih vrstah 50 cm narazen.

Nadalnje oskrbovanje krompirja obstoji v večkratnem okopavanju. Kakor hitro prerasejo listki cime zemljo, se krompir okopa in zemlja nekoliko pritegne, ne da bi se grmiči že prisuli. To je posebno treba tam, kjer se je krompir le plitvo sadil, da se rastline bolj močno ukoreninijo.

Po vsakem hudem deževju je treba zemljo prerahljati, koncem maja se pa krompir ogrebenča. Koncem junija so prvi gomolji že godnji. V grebenih se pokažejo razpoke, ki pričajo, da so se gomolji že odebelili.

Pri prvem obiranju gomoljev ne kaže takoj cele rastline izkopati, temveč se z roko ali z majhno motikico (srpico) odpro le razpoke v grebenih in se iz njih pobere najdebelejše gomolje.

Nato se rastline zopet prisnujejo, da manjši gomolji lahko dorasejo in dozore.

V drugi polovici meseca julija se lahko ves krompir, če smo ga sadili kaljenega, izkopa.

Če pridelamo krompir zgodaj, ga ne samo lahko dražje prodamo, ampak zemljo tudi z drugim pridelkom lahko bolj izkoristimo. Po njem, ali že med njega posadimo lahko še pozno zelenjavo, kakor: karfijolo, vohrov, sejemo po njem tudi krmske rastline kakor: repo, grašica itd. Zato bi bilo želeli, da bi se pridelovanje zgodnjega krompirja ne vršilo samo na vrtovih, oziroma vrtnarsko, temveč na njivah, poljedelsko.

Po raznih virih:

B. Skalický.

Kaj je presnavljanje v živalskem telesu?

(Ta spis je obenem odgovor na 23. vprašanje v današnji številki. Spis je po možnosti poljuden, in zato strogo znanstven in je le toliko povedanega, kolikor mora vedeti vsak razumen kmetovalec. Temeljiti in znanstven tozadevni spis bi zavzema celotno debelo knjigo.)

Vzemite najfinjšo moko, ki si jo morete misliti, n. pr. moko od Tomasove žindre. Denite tako moko pod dober drobnogled in našli boste, da obstoji iz silno majhnih drobcev, ki se vidijo pod drobnogledom kakor kup gramoza. V vreči Tomasove žindre, ki tehtta 100 kg, je torej na milijarde takih drobcev in si človek velikost tega števila niti predstavljati ne more.

Tudi človeško ali živalsko telo obstoji iz takega za naš razum nepristopnega števila posameznih drobcev.

Te drobce v živem telesu imenujemo celice. Človeško ali živalsko telo torej obstoji iz ogromnega števila celic, in sicer iz večjega števila, kakor je drobcev v vreči Tomasove žindre.

Vsaka celica ima zopet svoj ustroj in obstoji iz celične snovi (protoplasme), ki je beljakovinska snov, t. j. organska spojina, ki vsebuje dušik. V vsaki živi celici je jedro, ki ima zopet svojo posebno sestavo, v katerem se nahajajo deli, ki se dajo umetno barvati (hromozomi) in deli, ki se ne dajo barvati. Vsaka celica živi samazase, je pa odvisna od sodelovanja sosednih celic.

Celica, ki je v gotovem pogledu samostojno bitje, mora dobivati hrano, ki jo v sebi predela, in kar postane v celici nepotrebna, to iz sebe iztrebi. V teku nekaterih dni se vsaka celica z novo hrano popolnoma prenovi in staro presnovljeno snov iztrebi. Tako prenovljenje celice, pri katerem se stara snov predela v novo, znači **presnavljanje posamezne celice**.

Celo živo telo, ki obstoji iz nebroj celic, se kar naprej presnavlja in zato vsako živo bitje lahko primerjamo z državo, v kateri ima vsak človek svojo posebno službo ali nalogo, kjer sta red in sreča le tedaj, če se vsak posameznik žrtvoje splošnemu blagru.

Če naj celice žive, jim mora neprestano dohajati hrana, ki jo dobe v telesu, ki jo sam dobiva iz hrane ali krme.

Vsa zaužita hrana obstoji iz treh poglavitnih skupin. Prva skupina so: dušičnate organske spojine (beljakovine), druga skupina so: lesna vlakna, škrob, sladkor, maščoba itd., ki jih zaradi enostavnosti na tem mestu vse skupaj označimo kot škrob, in tretja skupina so pa: rudninske snovi. Ta razlaga seveda ni strogo znanstvena, kar pa nič ne moti in se je za ta spis nepotrebno in naravnost nemogoče držati strogo znanstvenega pojasnjevanja.

Beljakovine v hrani ali v krmu so živež za celice, s pomočjo katerih one rasejo ali pa se prenavljajo (presnavljajo). Škrobove snovi se v celicah spajajo s kisikom zraka, ki prihaja v telo potom dihanja skozi pljuča in tamkaj zgorijo in delajo telesno toploto. Rudninske hranilne snovi pomagajo sestavljati celično snov, zlasti pa celično jedro in so silno važne, če jih tudi telo silno malo potrebuje, vendar jih mora v sebe dobiti v zadostni množini in v pravi obliki.

Želodec in čreva predelajo s pomočjo raznih sokov, ki se pritakajo v te dele telesa, vso zaužito hrano ali krmo; t. j. želodec in čreva hrano ali krmo prebavljajo. Skozi čreva more v telo le prebavljena hrana, ki se mora za vsrkanje raztopiti; vso neprebavljeno hrano ali krmo pa telo v obliki blata iztrebi skozi mastnik iz telesa. Pri prebavljanju ne sodelujejo samo različni prebavljalni sok, ampak tudi različne glive in zato ni največji del iz telesa iztrebljenega blata neprebavljena hrana ali krma, ampak je iz velikih gruč gliv, ki se silno hitro razmnožujejo in so poglavitni vzrok, da blato smrdi.

Tisti del prebavljene, t. j. raztopljene hrane, ki prodre skozi čreva, pride v žile mezigovnice, se po raznih ovinkih izpremeni v kri in ta kri se pretaka po celem životu, kjer donša posameznim celicam hrano. Vsaka vrsta celic ima svoj ferment, ki pomaga hrano iz krvi predelati v snov, ki je lastna dotični celici. Tako se delajo v mesu mesne celice, v kosteh kostne celice, v jetrah jetrne celice itd. V krvi plavajo krvna telesa, ki so tudi celice in ki se v pljučih

napolnijo s kisikom zraka, kateri kisik sežiga v celicah škrobu podobne snovi s pomočjo katalizatorjev in se tako tvori telesna toplota. Ostanki sežganih snovi so pepel, in sicer v tem slučaju ogljikova kislina, ki jo kri po žilah dovodnicah privede nazaj v srce in končno v pljuča, kjer se potem dihanja iztrebi iz telesa. Pri vsem tem delovanju živega telesa sodelujejo razni posamezni deli, med katerimi so najmenitnejši n. pr. razne žleze, kakor jetra, ledvice itd. Vsa kri gre svojo pot skozi jetra, kjer se preceja in se očisti škodljivih snovi.

Tudi iztrebke celic, ki največ obstoje iz razkrojene beljakovine, in sicer iz scalne snovi, odpravlja kri iz vseh delov telesa ter jih dovaja k ledvicam, ki jih v vodi raztopljene izcejajo v mehur ter potem pridejo iz telesa kot scalnica. Scalnica ni torej noben iztrebek prebavljene hrane, ampak iztrebek živčnih celic in ker celice neprenehoma svojo snov razdirajo in jo zopet prenavljajo, je torej scalnica le nekaj v vodi raztopljenega, kar je enkrat tvorilo del telesa.

Delovanje celic in sploh telesa na gori poplani način s pomočjo snovi, ki pridejo v kri iz prebavljene hrane ali krme je torej presnavljanje. To presnavljanje se v vsakem živem telesu kar naprej vrši, če telo počiva ali dela in živci, ki tudi obstoje iz celic, urejujejo v zvezi s fermenti in katalizatorji pravilno presnavljanje.

V hrani in krmi so vrhutega še silno male množine nekih važnih snovi, ki jih še dovolj ne poznamo, pač jih pa slutimo in jih imenujemo **vitamine**. V materinem mleku so snovi, ki jih s kuhanjem uničimo, zato mladič pri kuhanem mleku ne uspeva. Zauživanje turščične moke, ki ji manjka vitamina, povzroči bolezen „pelagro“, zavživanje samo prekajenega mesa „škorbut“ in preveč poliranega riža „biri-biri.“ To so še skrivnosti, ki jih znanost mora šele dovolj odkriti in Bog vé, če je slab učinek slame, kislega sena, klaje, ki je rasla v senci ali v mokrih letih itd. ni deloma pripisovati pomanjkanju vitaminov.

To vse, ki je od Boga silno modro urejeno, se vrši v predpisanim redu in se morejo posamezne celice prilagoditi tudi nevajenim in napačnim razmeram. Celice našega človeškega telesa ali naših domačih in tudi drugih živali se pa morejo prilagoditi drugačnim ali napačnim razmeram le do gotove meje, če se pa preveč napačnega od njih zahteva, pa postane presnavljanje napačno in posledica so razne bolezni, ki jih imenujemo bolezni presnavljanja. Te bolezni so zelo mnogobrojne, določiti in razumeti jih more le v zdravniški stroki resnično izučen človek, nikdar pa ne kak mazač in zato je silno obžalovati, da naši ljudje še vedno ne znajo ceniti pravo zdravniško ali živinozdravniško pomoč. Zdravljenje bolezni presnavljanja je šteti med najtežja opravila zdravnikov, oziroma živinozdravnikov.

Pokladanje krme, ki nima v sebi dovolj beljakovin ali takih, ki jih dotična žival rabi, krme, ki nima v sebi dovolj pravih rudninskih hranilnih snovi in vitaminov, povzroči pri daljšem pokladanju imenovane bolezni, in sicer tem laže, čim žlahtnejša je žival. Glodanje lesa, grizenje cunj in usnja, trda koža, hujšanje telesa, mršavost, izpuščaji na koži, jalovost itd. so mnogokrat znamenja bolezni presnavljanja. Prasič n. pr. mora dobiti nekaj živalske hrane, t. j. mesa, ker le pridelek živalskih beljakovin povzroči v njem pravilno presnavljanje, zato priporočamo prasičem pokladati ribjo moko.

Pa tudi vnanji vplivi učinkujejo na redno in zdravo presnavljanje in to so predvsem prava toplina, zadostno gibanje, dober zrak in solnce. Solnčna svetloba je za zdravo presnavljanje pri naših domačih živalih neobhodno potrebna, zato morajo biti hlevi svetli in najbolj so zdrave tiste živali, ki se imajo priliko veliko gibati na prostem.

Vprašanja in odgovori.

Na vsa kmetijsko-gospodarska vprašanja, ki dohajajo na c. kr. kmetijsko družbo Kranjsko ali na uradništvo „Kmetovalca“, se načelno odgovarja le v „Kmetovalcu“. Odgovori, ki so splošno poučni, se uvrste med „Vprašanja in odgovore“, na ostala vprašanja se pa odgovarja pismeno, če je priložena znamka za odgovor. Odgovarja se edinole na vprašanja, ki so podpisana s celim imenom; brezimna vprašanja ali taka, ki so zaznamovana le z začetnimi črkami, se vržejo v koš. V „Kmetovalcu“ se pri vprašanju nikdar ne natisne vprašalevo ime, ampak vedno le pričetne črke imena in kraja. Redno se v vsaki številki odgovori le na tista vprašanja, ki so prišla vsaj 4 dni pred izdajo lista; na pozneje došla vprašanja se odgovori v prihodnji številki. Kdor takoj želi odgovora na kako kmetijsko-gospodarsko vprašanje, mora priložiti znamko za odgovor. Na vprašanja, ki niso kmetijsko-gospodarska, se ne odgovarja v „Kmetovalcu“, ampak le pismeno, če je pismu priložena 1 K v znamkah kot prispevek k družbenemu pokojninskemu zakladu. Zadnje zlasti velja za pravne odgovore, ki seveda morejo biti le splošne vsebine, kajti uradništvo ne more poznati vseh včasih zelo važnih okoliščin in zato za take odgovore ne prevzame nikakega jamstva.

Vprašanje 23. V „Kmetovalcu“ večkrat pišete o presnavljanju v živalskem telesu in tudi v odgovoru na 18. vprašanje v zadnji številki „Kmetovalca“ pišete o bolehanju za napačnim presnavljanjem hranilnih snovi, zato prosim pouka kaj je presnavljanje v živalskem telesu? (I. K. v I.)

Odgovor: Vsak razumen kmetovalec mora vsaj približno vedeti kaj je presnavljanje hranilnih snovi v živalskem telesu, zato kot odgovor na Vaše vprašanje objavimo v današnji številki daljši tozadevni spis. Kar velja za živali, to velja tudi za žive rastline.

Vprašanje 24. Imam dva para volov, ki sta bila do novega leta precej trdo krmljena s slamo in senom in sta na teži precej izgubila. Da bi vole poredil, sem jih pričel krmiti s sladkim senom, pa še tega sedaj ne marajo jesti in so vampe izgubili. Voli so propadli, imajo mršavo dlako, koža se jih po rebrih trdo drži in škripljejo z zobmi. Zakaj so voli propadli in kako bi jih odebili? (I. M. v J.)

Odgovor: Pri slabi slami in samem senu ne morejo uspevati voli, oni zbole na presnavljanju hranilnih snovi in to tem hitreje in tem močneje, čim žlahtnejše pasme so. V slami in v slabem senu je premalo beljakovin in lahko prebavljivih snovi, ki so glede učinka škrobu podobne, zato so se pri Vaših volih pokazale omenjene posledice. Vaši voli so torej bolni in jim zato sedaj tudi sladko seno več ne diši. Bolezen presnavljanja se ne ozdravi tako hitro, in dolgo trpi, preden pride presnavljanje v pravi red. Brez močnih krmil ne boste izhajali. Sicer pa preberite spis v današnji številki „Kmetovalca“ „Kaj je presnavljanje v živalskem telesu?“

Vprašanje 25. Tukaj je nekdo tožil svojega soseda pri občinskem posredovalnem uradu zaradi motenja posesti, kjer pa niso mogli ničesar skleniti. Župan je zato šel z enim občinskim odbornikom na lice mesta, ki sta sklenila, da toženec ne sme motiti toženčeve posesti. Župan je končno zahteval od obeh sosedov enak znesek kot povračilo stroškov. Vprašam torej ali sme župan na račun občinskega posredovalnega urada terjati enake komisijske stroške od obeh strank, t. j. od tiste, ki tožbo dobi in od one, ki tožbo izgubi? (J. C. v J.)

Odgovor: Takih bedastih vprašanj dobivamo kar naprej vsepolno, kar prihaja odtod, ker ljudje ne poznajo zakona o občinskih posredovalnih uradih. Pri o. p. u.*) se sploh ne

*) Da v odgovoru ne ponavljamo kar naprej besede občinski posredovalni urad se poslužujemo kratice o. p. u.

more težiti, kajti ti uradi imajo le blag namen potem posredovanja med spornimi strankami doseči poravnavo, da se ljudje ognejo nepotrebnim in včasih ogromnim sodnijskim stroškom. O. p. u. ima torej edinole nalogo posredovati, t. j. doseči poravnavo, oziroma spravo. Županji in občinski odborniki kot taki sploh nimajo nič govoriti pri o. p. u., ampak le tisti, ki so izvoljeni za zaupnike tega urada. Kadar je župan ali kak odbornik zaupnik, tedaj le kot tak posluje, ne pa kot župan ali kot odbornik. Če se v slučaju, zaradi kterega Vi vprašate, sporni stranki nista mogli ali hoteli poravnati, potem je zadeva za o. p. u. končana in stranki imata odprto pot do pristojnega sodišča. Zaupnik o. p. u. pa nima nikake pravice samodsebe kaj skleniti ali izreči kako razsodbo. Služba zaupnika je častna služba in se mora torej opravljati zastonj; vendar pa pristojni zaupniku odškodnina za dejanske in potrebne izdatke ter za zamudo časa, in sicer slednje po tarifi, ki ga določil deželni odbor. Stroške za zaupnike mora trpeti občina, ne pa stranke. Od strank se ne sme pod nikako pretvezo zahtevati kaka pristojbina, izvzemši pristojbino za poravnalni kolek, morebitne stroške za ogled na licu mesta, ali za vročitve. Za ogled na licu mesta, ki je zvezan s stroški, more posredovalni urad staviti predpogoj, da stranke v naprej založe te stroške. V Vašem slučaju ni prišlo do nobene poravnave, o. p. u. torej ni imel nikake pravice kaj skleniti ali razsoditi; na svojo roko ni imel pravice odrediti ogled na licu mesta, ki je združen s stroški in če ga je odredil s privolitvijo ob h strank, pa bi moral zahtevati, da stranki naprej založita stroške. Iz tu podanega pojasnila torej sledi, da izrek Vašega o. p. u. nima nikake veljave, ker se stranki nista poravnali in ta urad tudi nima pravice terjati povrnitev kakih stroškov za ogled na licu mesta, če ga stranki sami nista zahtevali in če nista tozadevne stroške v naprej založili.

Vprašanje 26. Lansko leto ste v „Kmetovalcu“ obljubili objaviti daljši spis o občinskih posredovalnih uradih, kar doslej še niste storili, dasi bi ga jaz rad bral in istotako nebroj drugih. Naš župan namreč silno bahavo govori po gostilnah, češ, jaz mu bom že pomagal naj le pride tožit v županijo, kajti tamkaj jaz ukazujem. Kdaj bo izšel toliko zaželeni in obljubljeni spis o občinskih posredovalnih uradih? (A. A. v T.)

Odgovor: Obljubljeni spis priobčimo v našem listu bržkone šele potem, ko bo konec vojske, kajti sedaj v teh resnih časih smo mnenja, da je najbolje, če med kmetovalci sploh ni nobenih malenkostnih preprirov, ki naj ne dajo opravka ne o. p. u.* in ne sodiščem. Iz pojasnila v odgovoru na prejšnje vprašanje pa morete posneti, da se glede spornih zadev, o katerih je pristojen posredovati o. p. u., sploh ne more težiti pri županu, ki v teh zadevah nima prav nič ukazati in če župan po gostilnah tako govori, s tem le dokazuje, da zakona ne pozna in če je tak župan obenem zaupnik o. p. u., ni sposoben za ta nadvse častni posel, kajti on s takim postopanjem le izpodkopa temelj blagemu namenu, ki ga ima tozadevni, sicer velekoristni zakon.

Vprašanje 27. Imam vojnega begunca iz Galicije, ki nas je napasel s pravimi gališkimi ušmi. Ženske si prizadevajo to nadlego odpraviti s pranjem, ki pa malo izda. Gotovo mnogim bralcem Vašega lista ustrežete, če objavite pouk kako se zatro uši v obleki? (J. K. v G.)

Odgovor: Uši je več vrst in jih delimo v prave uši, ki pijejo kri in v neprave uši, ki se žive od kožnih luskin, od dlake in perja. Človek ima tri vrste pravih uši, in sicer one, ki žive v lasih na glavi, v lasih na drugih delih telesa (krpelji) in v obleki. Zaradi snažnosti in sitnega nadlegovanja in tudi iz zdravstvenih ozirrov, je dolžnost vsa-

kega človeka, se varovati ušivosti in nalezene uši takoj zstreti. V sedanjih časih je to posebno važno, kajti uši prenašajo bržkone pegasti legar, ki je silno nevarna bolezen. Kolikor moremo iz Vašega vprašanja posneti, imate Vi opraviti z ušmi v obleki. Od take ušivosti se je lahko osnažiti, če se človek izkoplje ter obleče od nog do glave v perilo in v obleko, ki ni ušiva. Težje je seveda ušivo obleko očistiti od uši. V bolnicah in v zavodih to ni težko, ker imajo v to svrhu posebne naprave; pa tudi doma se dajo uši pri dobri volji hitro in temeljito zstreti. Pranje v vroči vodi ali v vročem lugu ne izda veliko, ker mokra vročina zanesljivo ne uniči uši, zlasti ne gnid. Najboljša je suha vročina. V to svrhu je ušivo obleko narhlo zložiti v toliko vročo krušno peč, da se blago ne prismodi ali celo zažge. Vroč zrak mora prešiniti vso obleko. Pri 70° Celzija poginejo v 10 minutah vse uši in gnide. Po potrebi je tako segrevanje obleke večkrat ponavljati. Uši odlegajo svoja jajca, ki jih gnide imenujemo, večinoma na varna mesta, in sicer najrajše v šive. Gnide med šivi se tudi prav primerno uničujejo, če se šive s primeruo naglostjo potegne nad plamenom sveče, kar se mora tako vršiti, da se blago ne prismodi ali ne zažge, vendar da vročina plamena uniči gnide. Prav izborno sredstvo zanesljivo zstreti uši v obleki je bencin. V to svrhu se vzame kaka škrinja ali zaboj, v katerem se prelepijo vse špranje s popirjem. Najprej se dno škrinje ali zaboja poškrpi s bencinom in potem posebej znotraj in zunaj vsak kos obleke in končno se škrinja ali zaboj s pokrovom tako zapreta, da ne more izpuhtevati bencinov par. Bencinov par v kratkem času umori vse uši in gnide, zadnje sicer ne vselej zanesljivo, zato je to delo vsakih 5 dni toliko časa ponavljati, dokler uši ne izginejo, kajti v petih dneh se izleže iz gnide nova mlada uš. Pri ravnanju z bencinom je potrebna največja pozornost, kajti bencin je sam silno vnetljiv in še bolj je vnetljiva mešanica zraka in bencinovega para, ki zažgan tako učinkuje kakor smodnik. Kadar se dela z bencinom, je biti skrajno previden, delati se sme le podnevi, blizu ne sme biti nobene luči in nikogar, ki bi imel gorečo smodko, svalčico ali pipo.

Vprašanje 28. Kako se hrani prekajeno prasičje meso in gnati, da dlje časa ostanejo nepekvarjene, da zlasti ne plesnijo in se črvi ne zarede? (F. T. v L.)

Odgovor: Če naj se prekajeno meso dolgo časa zdravo in užitno ohrani, mora biti hranjeno na zračnem, hladnem in suhem prostoru. Črvi v mesu niso ničesar drugega kakor ličinke od raznovrstnih muh in boate meso pred črvivostjo ohranili, če ga varujete pred muhami, ki ležejo svoja jajčeca v meso. Imamo več sredstev, ki prekajeno meso kolikor-toliko varujejo pred pokvarjenjem in plesnobo, toda ta sredstva navadno dolgo ne učinkujejo ali pa sploh niso veliko vredna. Sedaj imamo pa zanesljivo sredstvo, ki naredi prekajeno meso več let in tudi v slabih shrambah trpežno, ki zabranjuje plesnobo in črvivost. To sredstvo se imenuje „jela“ ter je zmes gumijevih in vosku podobnih snovi tajne sestave. Z jelo se prekajeno meso po pridejanem navodilu prevleče. Kje se „jela“ dobi, bo sporočila naša družba in ker nam dobaja mnogoštevilnih enakih vprašanj bo naša družba bržkone pričela sama imeti „jelo“ v zalogi. V prihodnji številki „Kmetovalca“ objavimo spis kako se „jela“ rabi.

Vprašanje 29. Pri nas je padel na ozimino debel sneg ter se bojim, da bo vsled pomanjkanja zraka pričela plesniti in prosim sveta kako odvrniti škodo na ozimini, ki jo naredi debela snežena plast? (J. R. v L.)

Odgovor: Debela snežena plast na ozimini, zlasti če se povrhu naredi trda ledena skorja, je ozimini zelo škodljiva, če dolgo časa drži, kajti žito ne le plesni, ampak se

tudi zadošči. Edina pomoč v tem slučaju je sneženo plast na gosto na večih mestih predreti in se to navadno najlaže izvrši, če se čez sneženo plast goni živala, ki se s svojo težo globoko udira v sneg.

Vprašanje 30. Vsled lanskega deževnega vremena smo pridelali zelo slabo žito, zlasti rž, ki daje moko, iz ktere se ne da speči dober rahel kruh in to kljub temu, da se testo kolikor mogoče gosto vmesi. Kaj naj ukrenem, da se bo iz take slabe moke lahko pekel boljši kruh? (M. Z. v G.)

Odgovor: Moka iz žita, ki je raslo v deževnem vremenu in je torej imelo malo solnca, ima v sebi premalo kleja in je zato iz take moke težko peči dober rahel kruh, ki se v peči lepo porjavi. To velja tudi za sedaj predpisane mešanice moke, iz ktere se peče vojni kruh, za kruh, ki se mu primeša kuhan krompir in tudi za kruh iz turšičine in ajdove moke. Ti neprimlikli se odpomore, če se kvasu dodene „diamalt“. Bržkone bomo zlasti letos mnogim gospodinjam ustregli, če objavimo v prihodnji številki „Kmetovalca“ spis o porabi diamalta in če kmetijska družba to koristno sredstvo vzame v zalogo za svoje ude.

Vprašanje 31. Prosim pojasnila, s katerim pripomočkom in kako bi se preprečila ali zatrla bledica na trtjah, ki se je v mojem vinogradu l. 1914. grozno razširila in je povzročila veliko škodo? (A. L. v V.)

Odgovor: Trtna bledica ni glivična bolezen trte, temveč fiziološka, to se pravi, da nastane vsled nepravilnega delovanja trtnih ustrojcev, zlasti korenin in listov. Vzroki trtne bledice so lahko zelo različni in zato je treba poiskati najprej vzrok, zakaj da trte v Vašem vinogradu bledijo. Kriva je lahko kaka poškodba na koreninah, n. pr. vsled voluharja, globokega kopanja ali vsled koreninske plesnobe in gnilobe. Zadnji se najrajše razvijeta pri trtjah, ki rasejo v težki, apneni zemlji, posebno če je lega taka, da voda v vinogradu zastaja ali pa da v njem celo izvira. V takem slučaju ne pomaga nič drugega, kakor vodo odpeljati po rovih ali drenažah. V taki zemlji se ne sme niti preveč globoko rigolati, niti dolgih trt saditi. Če je zemlja hudo apnena, je treba izbrati pravo podlago, zlasti križanke vrste berlandieri. Mnogokrat povzroča trtno bledico tudi pomanjkanje redilnih snovi, zlasti kalija. V tem slučaju se priporoča zemljo dobro pognojiti z umetnimi gnojili, predvsem s kalijevo soljo (300 do 400 kg na ha), s superfosfatom (150 do 200 kg na ora) in amonijevim sulfatom (100 kg na ora). Tudi prevelika suša lahko povzroči bledico, ampak taka bledica ni navadno trajna, temveč le začasna. Proti bledici in apneni zemlji zelo dobro učinkuje zelena galica ali železen vitriol, ki se rabi na razne načine. Med njimi je najboljši oni, ki ga priporoča Francoz Rasignier (beri Rasigljé). Ta način obstoji v tem, da se takoj po obrezovanju vse rezne plošče trt napojé z močno raztopino galice (20 do 30 kg na 100 l vode). Najbolje je, če se to zgodi že jeseni, in sicer da se takoj, kakor hitro listje odpade, trte na navaden način obrežejo in se povsod, kjer se kaka rez napravi, rana močno napoji z gori navedeno raztopino. To je treba vsako leto ponoviti. Kdor reže in namaka trto šele spomladi, nima tako dobrega uspeha, najbrže zato, ker trta galice ne posrka tako globoko. Na Francoskem, kjer imajo mnogo krajev z močno apneno zemljo, vzdržujejo na ta način že po dolgo vrsto let trte v moči in rodovitnosti. Tudi na Nižnjavstrijskem se je to sredstvo jako dobro sporeslo. Poleg Rasigljévega postopanja rabimo zeleno galico lahko še na naslednje načine: Jeseni, kadar vinograd gnojimo, raztresemo v jarke ali v jame k vsaki trti $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ kg nadrobno stolčene zelene galice. To pride seveda nekoliko dražje, ampak učinek se navadno pozna več let. Če pa ne nameravamo gnojiti, je treba ga-

lico povrhu zemlje raztrositi in globoko podkopati, ali pa napravimo okoli trte več lukenj, kamor galico nasujemo. Luknje ostanejo čez zimo odprte, da se galica pri zimski mokroti raztopi in gre bolj globoko v zemljo. Spomladi ali pa poleti nam poleg Rasigljéja preostajajo še naslednji načini porabe železne galice: Bledéče trte lahko zalijemo s 3 % raztopino zelene galice (3 kg na 100 l vode), ali jih pa poskropimo z 1 do 2 % no raztopino, kar pa vršičke nežnih trt (n. pr. portugalk) rado nekoliko opali, ali pa, da rezne plošče (odreze) na mladikah, zalistnikih itd. pri poletnem obrezovanju (mandanju) takoj namočimo s 3 do 5 % no raztopino zelene galice, slično kakor pri jesenskem obrezovanju na trtnem lesu.

B. Skalický,

c. kr. vinarski nadzornik v Rudolfovem.

Kmetijske novice.

Premije za pogozdovanje goličav. Vsled sklepa na občnem zboru Kranjsko-primorskega gozdarskega društva v Ljubljani, ki se je vršil dne 7. julija 1896, razpisujejo se premije po 20 K in po 40 K za uspešno pogozdovanje goličav kmetijskega posestva na Kranjskem pod sledečimi pogoji: 1. Pogozditev mora biti iz leta 1913. ali 1914., ter ima pogozdena ploskev obsegati najmanj 0.56 ha = 1 ora. 2. Vrsto sadik si lahko izbere posestnik po svoji volji, vendar morajo biti sadike krajevnim razmeram prikladne. Razdalja med sadikami ne sme biti čez 1.50 m. Posestniki, ki nameravajo za podelitev premije prositi, imajo vložiti nekelekovane prošnje do konca junija 1915 pri Kranjsko-primorskem gozdarskem društvu v Ljubljani in v njih navesti politični okraj, davčno občino, številko parcel in približno ploskev pogozdenega zemljišča. Pogozdena zemljišča se bodo pregledala v jeseni 1915; pomanjkljive pogoditve se lahko torej še letošnje spomlad popravijo. Premije prisodi društveno načelnništvo, ki podeljuje v gotovih slučajih namesto denarja priznalne diplome.

V Ljubljani, dne 15. februarja 1915.

Nakup vina za vojaštvo. Deželna vinarska zadruga bi rada ponudila vojnemu oskrbništvu kranjska vina v nakup. Ker pa zahteva vojno oskrbnništvo le črna vina, ki so stara, bogata čreslovine in imajo 10 % alkohola, opozarja vinarska zadruga vse tiste naše vinogradnike, ki bi imeli kaj take črnine, da se obrnejo zaradi prodaje na Deželno vinarsko zadrugo v Ljubljani, ki daje zaradi nakupa, oziroma posredovanja kupčije, potrebna pojasnila.

Oddaja trt. Ker je še dosti vinogradnikov, ki se niso v jeseni pravočasno zglasili za trte, se naznanja, da imajo državne trtnice na Kranjskem še dosti divjih in cepljenih trt na razpolago, ki se oddajajo po običajnih znižanih cenah. Kdor želi še trte dobiti, zglašaji naj se čimprej naravnost ali potem županstva pri c. kr. vinarskem nadzorniku v Kandiji pri Rudolfovem.

Družbene vesti.

*** Prisilno spomladansko obdelovanje** je glasom ministrske naredbe z dne 15. februarja 1915 pod strogo kaznijo zapovedano ter tozadevno naredb objavljamo v današnji št. „Kmetovalca“.

*** Vsako naročilo se pri sedanjih razmerah izvrši le proti predplačilu ali po povzetju; družba v tem oziru ne more delati izjeme, ker tudi dobavitelji napram družbi enako postopajo. Naročniki in tudi načelniki podružnic, ki naročijo kmetijske potreb-**

ščine za svoje podružnice, naj družbi denar obenem z naročilom vpošiljajo, ali pa naj privolijo, da se vrednost pošiljatve povzame. Vse cene so razvidne iz »Družbenih vestí«. Najceneje izhajajo naročniki, če na podlagi nižje objavljenih cen sami izračunijo, koliko stanejo naročene potrebščine; njih vrednost naj družbi po poštni položnici naprej plačajo, kajti v tem slučaju si prihranijo dokajšnjo povzetno provizijo, ki jo železnica sicer zaračuni.

* P. n. gg. družbene ude nujno prosimo, da vse gospodarske potrebščine pravočasno naročajo ter se pri naročilih ozirajo na objave v »Kmetovalcu«. Družba oddaja le tiste predmete, ki jih objavlja zato prosimo, naj naročniki ne povprašujejo po predmetih, ki jih ni v zalogi. Vsak naročnik naj natančno naznani svoj dom, pošto, oziroma železniško postajo.

* Semenskega žita je skušala družba kupiti na Češkem in na Ogerskem, žal pa so ostala vsa prizadevanja v tem oziru brez uspeha.

* Semenske zmesi detelj in trav, izbrane čiste in preskušene kakovosti, ima c. kr. kmetijska družba v zalogi in jih oddaja kmetovalcem po nižje objavljenih cenah. — Opozarjamo na spis »Sestava in setev travnih in deteljnih zmesi«, ki ga na zahtevanje vsakomur zastoj pošljemo. Obenem opozarjamo na knjigo Weinzierl-Turk: O sestavljanju in setvi travnih mešanic, ki stane pri družbi za ude 1 krono.

* Deteljno seme, zajamčeno predenice čisto in potrjeno od kmetijsko-kemijskega preskušališča v Ljubljani, oddaja družba s svojim udom z zavojem vred, in sicer seme domače, štajerske ali črne detelje po 2 K 60 h in seme lucerne ali nemške detelje po 2 K 20 h kilogram.

* Semena detelj in trav ima družba naslednje vrste v zalogi:

domača detelja (<i>trifolium pratense</i>)	K 2:60
lucerna (<i>medicago sativa</i>)	" 2:20
švedska detelja (<i>trifolium hybridum</i>)	" 3:60
bela detelja (<i>trifolium repens</i>)	" 3:80
esparzeta, izluščena (<i>onobrychis sativa</i>)	" 1:60
francoska pahovka (<i>avena elatior</i>)	" 2:—
angleška ljujka (<i>lolum parenne</i>)	" 1:40
laška ljujka (<i>lolum italicum</i>)	" 1:40
pasja trava (<i>daktylis glomerata</i>)	" 2:20
senožetva latovka (<i>poa pratensis</i>)	" 2:20
navadna latovka (<i>poa trivalis</i>)	" 2:80
medena trava (<i>hoclus lanatus</i>)	" 2:—
svetlikasta trstika (<i>phalaris arundinacea</i>)	" 5:—
trstikasta bilnica (<i>festuca arundinacea</i>)	" 2:—
rdeča bilnica (<i>festuca rubra</i>)	" 2:80
lisičji rep (<i>alopecurus pratensis</i>)	" 3:60
travnika bilnica (<i>festuca pratensis</i>)	" 2:—
mačji rep (<i>phleum pratense</i>)	" 1:60
paaji rep (<i>cynosurus cristatus</i>)	" 2:80
šopulja (<i>agrostis stolonifera</i>)	" 3:60
zlata pahovka (<i>trisetum flavescens</i>)	" 5:—
pokončna stoklasa (<i>bromus erectus</i>)	" 2:80
zmes travnih semen za trajne senožeti	" 2:20

* Severnonemško seme krmske pese dobivajo udje pri družbi po 96 h kilogram z zavojem vred, in sicer rdečo in rumeno mamutovko in rumeno ekendorfovko.

* Glede oddaje semen naznanjamo, da veljajo gori označene cene z zavojem vred in s stroški za vozni list le pri naročilih nad 5 kg. Pri naročilih do 5 kg se posebej zaračunata zavoj in vozni list.

Jare semenske pšenice bo dobila družba iz Češkega, i. s. iz posestev grofa Kinskega, če blago ne bo v vojaške svrhe rekvirirano ali če ne bo izvoz prepovedan. Cena bo 70 kron 100 kg. Prijave družba že sedaj sprejema. Ta jara pšenica je od vrste stare češke menjalne pšenice, ki je trda in steklenasta, torej tudi porabna za izlelovanje najboljšje moke v valjčnih mlinih. Menjalna pšenica se lahko seje spomladi ali kot ozimina v jeseni.

* Antiavit v varstvo setev pšenice, turščice, graha, graščice, travnih in deteljnih semen itd. pred poljskimi vranami, vrabci, kokošmi, golobi, fazani itd. stane kg 14 kron. Osminka kile v dvanajstih litrih vode raztopljenega antiavita zadostuje za impregniranje 130 kg setve in stane proti predplačilu K 2:20 ter se razpošilja kot vzorec brez vrednosti. Glede uporabe antiavita opozarjamo na spis »Odvratanje škode po vranah« v »Kmetovalcu« štev. 2. z dne 15. marca 1914.

Za vinogradnike in vinske trgovce ima družba v zalogi sledeči novi dve kletarski potrebščini: 1. Bernadotov vinomer (vinsko tehtnico) za hitro določanje alkohola v vinu mrzlim potom. Cena temu vinomeru je 6 K ter je denar pri naročitvi naprej poslati. 2. Eponit, s katerim se vzame vinu vsak zoprni okus ali duh, bodisi po gnilobi, plesnivcu, po sodu, grenkobi itd. Kg eponita stane 5 K brez poštne in zavoja. Množine eponita po 10 kg se pošilja za 60 vinarjev s poštino in zavojem vred kakor vzorec brez vrednosti in je denar naprej poslati.

* Umetna gnojila ima c. kr. kmetijska družba naslednja v zalogi:

Rudninski superfosfat s 14 do 16%, v vodi raztopne fosforove kislino po K 9—100 kg z vrečo vred. Pri naročilih na cele vagone se pošlje to gnojilo franko na vsako železniško postajo.

Ker tvernice radi preobilih naročil, pomanjkanja delavcev in vreč naročitve sedaj le počasi zvršujejo, naj se to gnojilo naroči vsaj 14 dni ali tri tedne pred porabo. Kdor naroči cel vagon, naj družbi po možnosti pošlje potrebno množino praznih vreč, da se zvršitev naročitve še bolj ne zavleče.

Kalijevo sol po K 13:60 100 kg. To gnojilo se oddaja tudi v vrečah po 50 kg za 7 K. Kdor gnoji travnike s Tomasovo žlindro ali z rudninskim superfosfatom, ta mora gnojiti tudi s kalijem, bodisi s kalijevo soljo ali s kajnitom. Mi odločno priporočamo kalijevo sol, ki ima v sebi 42% kalija in stane 13 K 60 h, dočim ima kajnit le 12—14% kalija ter stane 6 K 50 h. Namesto 300 kg kajnita se vzame le 100 kg kalijeve soli, a ima še več kalija in se vrhutega še prihrani 5 K 90 h.

Kajnit po 6 K 50 h 100 kg.

Kostno moko po 11 K 100 kg z vrečo vred.

Kostni superfosfat po 13 K 100 kg.

Apneni dušik po 26—K 100 kg iz Ljubljane.

Amonijev sulfat po K 38—100 kg iz Ljubljane.

To dušičnato gnojilo je važno za gnojenje na njivah žita, krompirju, ozimini itd., in sicer v zvezi s superfosfatom in s kalijevo soljo. Raba amonijevega sulfata v vinogradih je zlasti važna in zato posebno priporočena. Opozarjamo na spise: »Gnojenje vinogradov« v 5. in 6. številki in »Gnojenje travnikov spomladi s posebnim ozirom na umetna dušičnata gnojila« v 6. številki predlanskega »Kmetovalca«.

* Za živinorejce ima družba v zalogi požiralnikove cevi za odraslo goved po 12 K komad in za teleta, ovce in koze po 7 K komad. Trokarji so po 5 K komad. Požiralnikove cevi in trokarji služijo v to, da se napenjanje govedi hitro in zanesljivo odstrani. — V zalogi

ima družba tudi mlečne cevi komad po 80 h. Mlečne cevi se rabijo za odtok mleka, kadar kravo vime tako boli, da je ni mogoče molsti. — Napajalnike za teleta iz pocinjene ploščevine oddaja družba po 10 K.

Klajno apno, 38—42%, precipitirano (ne žgano) blago, oddaja družba v izvornih vrečah, težkih 50 kg po 26 h. V manjših množinah pa po 28 h kg. Za manjše pošiljke na zunanje se še posebej zaračuna za vsako pošiljatev 30 h za zavoj, vezni list itd. — Manj kakor 5 kg se ne razpošilja.

Tropine podzemeljskega oreha. Družba oddaja te tropine po 36 K 100 kg iz Ljubljane; dobivajo se v vrečah po 100 kg.

Sezamove tropine. Družba jih oddaja po 36 K 100 kg iz Ljubljane z vrečami vred.

Ribja moka je zaenkrat čisto razprodana in družba do preklica ne sprejema več naročil nanjo. Nov vagon je že dva meseca naročen in ko Nemčija dovoli izvoz, bo družba oddajanje zopet objavila.

Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Št. 2832.

Razglas.

c. kr. deželne vlade v Ljubljani z dne 10. februarja 1915, št. 2832., o natančni preiskavi plemenskih kobil, ki se pripeljejo v plemenske postaje.

Radi vojaških dogodkov dana je vsled izvanrednih možnosti nalezljivosti nevarnost, da se zatrosi smrkavost konj.

Ker se ima ravno pričeti plemenitev kobil, je c. kr. kmetijsko ministrstvo v svrhu zabranitve, da se plemenski žrebci morebiti po sumljivih plemenskih kobilah ne okužijo, naročilo c. kr. državnim konjerejskim zavodom, da je potreba najstrožje uporabe onih predpisov, ki zabranijo okužbo državnih žrebcev.

Ker pa je potrebno, da tudi konjski posestniki, kolikor možno veliko pozornost ti zadevi polagajo, se konjski posestniki opozarjajo na določila § 17., zakona z dne 6. avgusta 1909, drž. zak. št. 177., kakortudi na podučilo o znakih bolezni, ki vzbujajo sum smrkavosti.

Po teh predpisih je vsak posestnik živali dolžan občinskemu načelniku nemudoma naznaniti, ako je izbruhnila živalska kužna bolezen (med katere spada tudi smrkavost konj), ki jo je potreba naznaniti, kakorhitro je mogoče pojave, ki vzbujajo po pouku, ki ga je izdalo kmetijsko ministrstvo, sum take kužne bolezni.

Enake dolžnosti so naložene tistemu, ki je nadomestujoč posestnika na čelu gospodarstva.

Dolžnost izbruhne nemudoma naznaniti ima tudi vsak, ki pride po svojem poklicu v dotiko s tujo živino, če opazi, da je med vrstami živali, ki spadajo v področje njegovega poklica, živalska kužna bolezen, ki jo je treba naznaniti, ali če opazi pojave, ki vzbujajo sum take bolezni.

V tem zmislu je tedaj tudi dolžnost vsakega posestnika ali oskrbovalca plemenskega žrebca, da naznani kakorhitro zapazi pri katerikoli kobili, ki se jo pripelje k njegovemu žrebcu, bolezenske znake, ki vzbujajo sum smrkavosti.

Končno se še opozarja, da se bodo prestopki opustitve pravočasne takojšnje naznanitve najstrožje kaznovali.

Za c. kr. deželnega predsednika:

Chorinsky.

Oddaja sadnega drevja.

Podpisana podružnica naznanja svojim p. n. udom, da dobe iz podružnične drevesnice brezplačno po štiri sadna drevesa. Čez to število jih morejo dobiti udje proti plačilu 80 h za drevo.

Neudje morejo dobiti drevesa po 1 K v tem slučaju, če bi podružnični udje ne vzeli vseh za oddajo določenih dreves.

Drevje je izredno lepo in močno in pocepljeno z najpripravnimi vrstami za Dolenjsko.

Kmetijska podružnica v Novem mestu,

dne 15. februarja 1915.

V. Rohrman, načelnik.

Oddaja ameriških trt in cepljenk.

Kmetijska podružnica v Novem mestu ima naprodaj prav lepe cepljenke in sajenke riparije portalis.

Cena sajenkam je določena na 3 K za 100 trt, cene cepljenkam pa na 16 K za 100 trt. Pri večjih naročilih se cena cepljenkam primerno zniža.

Cepljenke so požlahtnjene z najbolj priporočenimi vrstami, kakor z žlahtnino, veltincem, silvancem, kraljevino, laškim rizlingom, zametasto črnino, portugalko in belim burgundcem.

Kmetijska podružnica v Novem mestu,

dne 15. februarja 1915.

V. Rohrman, načelnik.

Vabilo

k občnemu zboru kmetijske podružnice v Novem mestu, v ponedeljek dne 15. marca t. l. ob dveh popoldne v učni dvorani kmetijske šole na Grmu.

SPORED:

1. Poročilo o delovanju podružnice.
2. Poročilo o računih.
3. Predlogi za občni zbor v Ljubljani.
4. Predlogi in nasveti.
5. Nova podružnična pravila.
6. Ogled strojev za okopavanje in osipanje sadne dežev.

Opomnja: Če bi ob določenem času ne bilo navzočih zadostno število udov, se bo pol ure pozneje zborovalo z istim sporedom ne glede na število navzočih.

Novomesto, dne 15. februarja 1915.

V. Rohrman, načelnik.

Vabilo

k občnemu zboru kmetijske podružnice v Strugah dne 14. marca t. l. ob treh popoldne v župnišču v Strugah.

SPORED:

1. Poročilo načelnikstva in nadzorništva.
2. Pregled računov.
3. Slučajnosti.

Ivan Dermelo, načelnik.